

ՏԵՐ ԵՒ ՏԵՐԵՐԸ
ՅՈՒՆԻՈՆԻՍ ԵՄԵՆՈՎՈՎ

ԽՐԱԳՐԱՅԻՆ

Կ. ՊՈԼԻՊ. ՂԱԼԱՌԻԱՆ ԵՄԻ ԳՈՆԻՔ ՕՍՄԱՆ

Ստորագրողներն ուղղակի նամակ կամ այլ
գրություն հետ չի դարձուի

Bureaux du Journal "HAÏRÉNIK"
GALATA, ancien local de la BANQUE IMP. OTTOMANE

10 ՓԱՐԱՅ

ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ և ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

10 ՓԱՐԱՅ

ԳԱԼՍՏԵԱՆ ԿՏԱԿԸ

Գաճիկէն գրեւոր հակիրճ նա-
մակ մը, զոր Հայկէի հրատարակեց
անցեալ երկուշաբթի օր, կը ծա-
նուցանէր թէ՛ Հայոց առաջնորդ-
արանին դէմ դատ բացուած է
Երեւանի քաղաքին եւ Հայկէի ընտա-
նիքներուն կողմէ, պահանջելով
ճշմարիտ Կարապետ Գալստեանի կը-
տակին: Հայոց Առաջնորդարանը
դատը չհասած է Գաճիկէի խառն
դատարանին առջեւ:

Ինչ է այդ կտակը, եւ դատն
ինչ բանի վրայ հիմնուած է:

Կտակին պատմութիւնը շատ հե-
տաքրքրական է: Մեծագուտմար ժա-
ռանգութեանց չուրջը յարուցուած
այն կռիւներն են ասոնք, որոց մէջ
ընտանիքներ կը փնտնան եւ փա-
տաբաններ կը հարստանան, ուր կիր-
քը, յամառութիւնը, չափազանց
ակնկալութիւնները իրենց ետեւ կը
թողուն կակիճ եւ անակալութիւն, եւ
ուսկից վարպետութիւններ կան որ
ընտանիքները դուրս կ'ընկնեն ու
միաժամանակ որք ունեցածնին ալ
վրայ կուտան:

Կտակին ծագումը բաւական հին է:
1864 ին կը վախճանի Կարապետ
Գալստեան, ապրիլ ամսուն: Եղիպ-
տոս դարձած վանեցի մըն էր
ինքը, որ մեծ ձեռնարկներու մէջ
ներուցնելով ահագին հարստութիւն
մը դիմած էր. ալի, ձուկի կապա-
լառութեամբ ու զանազան գործե-
րու մէջ ձեռք բերած էր այդ հա-
րստութիւնը, ուսկից սակայն կա-
րեւոր բաժին մըն ալ հանել պարտք
համարած էր աղբին:

Մահունքէն վերջը իր քովին ե-
լած կտակը, զոր իր ձեռքովը դը-
րած էր արաքախառն թուրքերէնով
մը եւ որ պաշտօնական կնիքներէ
զատ կը կրէր նաեւ առաջնորդ
Գալստէի կալսկոպոսի եւ Միքայէլ
էֆենտի Գալստէի տնօրէնութեան
թիւները, աղբին կը թողուր հե-
տեւեալ կալուածները, սա պայ-
մաններով.

1. Երեք կտոր էփաթէ (աղարակ)
Գաճիկէի չըջալայքը՝ Գաճիկէի հայ
եկեղեցիին: Տարեկան 300 եղիպ-
տական ոսկի հասոյթ կը բերեն
այսօր:

2. Երկու տուն պարտէզով յԱ-
ղեքատեղի, Մահմուտիէ դետա-
կին եղերքը, Աղեքատեղիի հայ
եկեղեցիին: Տարեկան 100 ֆրան-
սական հասոյթ կը բերեն այսօր:

3. Գաւառեան եղբայրներուն
վրայ 200,000 դրուչի առնելիք մը,
զոր պիտի վճարէին տարուէ տարի
40,000 դրուչի հաշուով: Այդ 40
հազար դրուչին 30,000ը կարա-
պետ Գալստեանի կնիք պիտի ստա-
նար, եւ մնացեալ 10,000 դրուչի ալ
Գաճիկէի աղքատ հայ տղոց դպրո-
ցական պիտոյքը պիտի հոգացուէր:
Կտակեալ երեք ագարակներէն
երկուքն հասոյթ կնիք պիտի առն-
նէր մինչեւ իր մահը, բայց մատա-
կարարութիւնը աղբին թողուած էր:
Հանգուցեալին կնիք կտակին հա-

մաճայն պարտաւոր էր միայն ամէն
տարի այդ ագարակներուն հասոյ-
թէն 60 էփաթ (գրիւ) ցորեն տալ
Գաճիկէի առաջնորդարանին, աղ-
քատեաններուն բաշխուելու համար:

Կտակը սակայն ճշգրիտ չգործա-
դուիլը աղբին ի նպաստ: Փո-
խանակ աղբին, հանգուցեալին կնիք
է, տիկին Արուս Գալստեան, որ կը
մատակարարէ երկու ագարակները:
Գաւառեաններու պարտքէն աղ-
բին բաժին ինկած տարեկան 10,000
դրուչի գումարը՝ մէկ քանի տա-
րի միայն կը վճարուի կնիք կողմէ.
նոյնպէս առաջնորդարանին յանձ-
նուելիք 60 էփաթ ցորենը միայն
մէկ քանի տարի կը տրուի:

Առաջնորդարանին այս անփոյթ
վիճակը կը շարունակուի մինչեւ Տ.
Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրեանի
պաշտօնավարութիւնը: Տ. Մատթէոս
Սրբազան այս գործին մէջ եկեղե-
ցիին իրաւունքները պաշտպանելու
եւ հաստատելու համար ցոյց տուած
է այնպիսի հաստատամտութիւն եւ
արտաստութիւն, որ մեծադոյն պա-
տիւ կը բերէ իր վարչական տա-
ղանդին:

Տիկին Արուս Գալստեան 23 տա-
րի է ի վեր իրապէս տիրացած էր
երկու ագարակներուն, առանց Ա-
ռաջնորդարանին ու եւ միջամտու-
թեան, եւ վրայ կար որ ժամանակի
անցումով (փոփոխութիւն) աղբը բո-
ւորովին կորսնցնէր իր իրաւունքներն
այդ կալուածներուն վրայ: 1887 ին
է որ Իզմիրեան Սրբազանի անդու-
նեւորութեան վրայ, տիկին Ա-
րուս, արդէն հրահր, կը ստորա-
գրէ պաշտօնագիր մը որով կը
յայտարարուի թէ ինքն այդ կալուած-
ներուն վրայ ու է իրաւունք չունի
եւ թէ աղբին են անոնք: Պաշտօ-
նագիրը կը վաւերացուի կառավա-
րութեան կողմէ:

Ինչ ետք, 1887 յունիս ամ-
սուն մէջ, տիկին Արուս կը մեռնէ:

Տ. Իզմիրեան Սրբազան տիկին
Արուսի թողած 4,000 ոսկիի ժա-
ռանգութեանց կը պահանջէ միանա-
գամայն Գաւառեանց պարտքին
տարեկան 10,000 դրն եւ ագարակ-
ներուն հասոյթէն 60 էփաթ ցորենն
որք տարիներով չէին վճարուած,
եւ ասոնց ի հաշիւ կը ստանայ 1,300
եղիպական ոսկիի գումար մը,
որով Գաճիկէի մէջ հասութեալը
չէնք մը կը կառուցուի:

Հիմնական դատը ինչ է ու-
րեմն:

Նախ պէտք է գիտնալ որ նոր
դատ մը չէ: 23 տարի է ի վեր
մերթ ընդ մերթ երեւան կ'ընկնէ ու
կը մարի:

Կարապետ Գալստեան բացի աղ-
բին թողած կալուածներէն, թո-
ղած էր նաեւ պատրաստ դրամ, գո-
հարեղէն, նաւեր, տուններ եւ այլն:
Ո՛րք մնացած են: Ոչ ոք գիտէ
ճշգրիտ Մահունքէն յետոյ կողմնակի
ժառանգորդները (Կարապետ Գա-

լստեան անգամակ կը մեռնէր) կըն-
քել կուտան տանը մէջ դառնուած
անտուկները, բայց ահա պատ մը
կը ծակուի, ու գոհարեղէններու
արկղիկ մը անյայտ կ'ըլլայ: Ինչ-
պէս: Գալստիք:

Ժառանգորդները ամէն դէ կը
դարնեն իրենց գլուխը, բայց ի գուր
Հանգուցեալին եղբորդին Խաչիկ
Հանրմեան և իր մայրը պահ մը Ամ-
բիկայցիներու կը փորձեն թողուլ ի-
րենց իրաւունքները, բայց անոնք
ալ բան մը չեն կրնար ընել: Ժառան-
գորդներէն մին խահնուկիւն կ'ու-
նենայ իր ժառանգակցիներէն 3,000
ոսկի առնելու և գործին մէջէն ել-
լու: Գործին մէջ ամենէն երջանիկն
այդ մարդն է:

Այդ 23 տարուան վիճին պատմու-
թիւնը մէջէն մէջ խնդրներու, կընճ-
ռոտ դարձած քերու, անյայտ մնա-
ցած կողմնակցներու յաջորդութիւն
մըն է, որով կարիք է հատորներ
ընել կամ ողբերգական կատա-
կերգութիւն մը յօրինել որուն վեր-
նագիրն ըլլար Ժառանգութեան փո-
խութիւնը:

Գանք այն վերջին դատին որ
բացուած է Հայոց առաջնորդարա-
նին դէմ և զոր յիշեցինք յօդուա-
ծին սկիզբը:

Կարապետ Գալստեանի եղբորոր-
դին Խաչիկ Հանրմեան դատ բացած
է Հայոց առաջնորդարանին դէմ,
ամբաստանելով զինքն որ իր ան-
տարբերութեամբ պատճառ եղած
է Գալստեանի թողած շարժական
հարստութեան գողցուելուն: Հա-
նրմեանի միացած են նաեւ Եղիա-
զարեանք, որք ժառանգորդներն են
հանգուցեալ Եղիազարեան Յակոբի
որ առնելիք ունի եղբր Կարապետ
Գալստեանէն: Եղիազարեանք կը
պահանջեն որ Գալստեան ժառան-
գութիւնը իր պարտքը հատուցանէ
Եղիազարեան ժառանգութեան:

Գաճիկէի խառն դատարանն իր
վիճիւր տուած է այս դատին մէջ,
մերթ ընդ մերթ իրաւունքներուն պա-
հանջումները, ի մէջ բերելով նախ
ժամանակի անցումի պարագան և
սա է թէ Յակոբ Եղիազարեանի ու-
նեցած առնելիքը Կարապետ Գա-
լստեանի վրայ Տէրութեան անցած է:
Գալստեանը Հայոց Առաջնորդարանին
իրաւունքները վերջնապէս ճանչցած
է իրեն կտակեալ կալուածներուն
վրայ, հետեւեալ երկու նկատու-
ղութեամբք.

1. Պոլսոյ Պատրիարք Թագթագ-
եան կտակը վաւերացուցած է 1866
յունիս 17 թուական պաշտօնագրով:

2. 1887 ին Եղիպտոսի դատա-
կան գործոց նախարարութիւնը վա-
ւերացուցած է կտակը և գործա-
դրութեան դրած:

Ըսուած էր թէ Հանրմեանք և
Եղիազարեանք Աղեքատեղիի վե-
րաքննիչ ատենանի պիտի դիմեն,
բայց հաւանական չի մտի որ յա-
մառին իրենց պահանջումներուն վը-
րայ, որք այս պարագաներուն մէջ
ու է յուսալիլ ելք մը ունենալ
չեն թուիլ:

ԴԱՐՁԵԱՆ ԿԻՆԵՐԸ

Որքան ալ կը հարուածեն այս միջոցին
խեղճ կիները, որոնց բոլոր մեղքն է սա-
կայն համակերպիլ իրենց միջավայրին օտ-
վորութիւններուն. եւ ինչո՞ւ այրերը չեն
ամբաստանար այն ամէն յանցանքներուն
համար, զորս կանայք անոնց թելադրու-
թեամբն ու մասնակցութեամբ կը գոր-
ծեն:

Դարերէ ի վեր արք թուղթ կը խա-
ղան, կը ծխեն, կը հայոյնեն, եւ մէկուն
մտքէն չանցիր Ելլել ճանաչատել զա-
նոնք այդ պատճառաւ: Ինչո՞ւ. — որով-
հետեւ անոնք են զօրաւորը, եւ ինչո՞ւ
հոգեւորականն է, որովհետեւ անոնց ձեռքն
է օրէնքներու հեղինակութիւնն ու գոր-
ծարարութիւնը, անոնց ձեռքն է մամուլը,
անոնց մով կը շինուի հանրային կարծի-
քը:

Երբեք չեմ նախանձիր որ այրերը զը-
րազեւ, խմբագիր, դատաւոր, երեսփո-
խան, մինչեւ իսկ ծերակոյտի անդամ ըլ-
լան, եթէ կ'ուզեն: Իւպեթին Օթլուկի
կարծիքէն չեմ եւ, եւ լրջօրէն կը հա-
ւատամ եթէ կնոջ մը երջանկութիւնը իր
ընտանեկան յարկին տակն է միայն:
Բայց սրտիս կը դաշի ամէն անգամ որ
այրերը իրենց կարողութեան օգուտ զա-
ղելով՝ կ'ընեն անիրաւ բաներ կ'ընեն այդ
տկարներուն դէմ:

Բարձր դատու տիկինները թուղթ կը
կը խաղան եղեր. լաւ. թուղթ խաղը
կամ մոլութիւն մըն է, կամ չէ. եթէ
մոլութիւն է, նախ այրերը թո՛ղ քաշ-
ուին կանանց սեղաններուն առջեւէն, եւ
զգաստութեան գործնական օրինակ տան
անոնց, որոնց բոլոր թերութիւններուն
սկզբնապատճառն ու շարժառիթն իրենք
եղած են:

Կիները ճակատագրային անխուսափելի
օրէնքով մը միտ այրերուն ետեւէն գա-
ցած են ամէն տեղ եւ ամէն ատեն Գո-
րովի եւ փոփոխարեւոթեան անկեղծ բը-
նադրութեամբ մը իրենք զիրենք կաղմա-
կերպած են անոնց ճաշակին ու պահան-
ջումներուն համեմատ, եւ քաղաքակր-
թութեան նրբութիւնները շատ բան փո-
խած են կնոջ վրայ առանց անոր այդ
զգացումին մազի չափ դաշելու: Ընդհա-
կապէս՝ իր զարգացումին աստիճանը
հետզհետէ բարձրացած է զայն, եւ եր-
կու սեռին մէջ ներդրանակութեան մը
գոյութիւնը այդ հիման վրայ հաստատ-
ուած է գրեթէ:

Այս ընդհանուր օրէնքին համեմատ՝
կիները պիտի ըլլան միտ այնպէս, ինչ-
պէս որ յորերը ուզեն. եւ ասոր պա-
ցայը ինտուելու համար հեռուն երթա-
լու պէտք չունինք. մեր շուրջն իսկ կը
տեսնենք ամէն օր:

Կը գանգատին թէ կիները թուղթ կը
խաղան. բայց ինչ ընեն խեղճերը, եթէ
ուրիշ բան ընելու պատրաստուած չեն ժա-
մանակին Այն տաղանդները որ այս օրերս
կը փնտռուին իրենց վրայ, երբեք պայ-
մաններ չեն եղած՝ գէթ մեր ընկերու-
թեան մէջ, լաւ ամենաուրեթեան մը ընե-
լու, եւ ամէն ծնողը նախ պարտական
կը զգայ ինքզինքը ամուսին մը գտնելու
պայմաններուն մէջ զին իր աղջիկը:
Մեր բարձրերուն մէջ մտած չէ զեւ
կնոջ մէջ նախ մարդը պատրաստելու
հարկը, որովհետեւ այդ մարդը չպիտի
կարենայ ինքնիմով չինել իր ապագան:
Ամուսինն է որ պիտի տայ զայն իրեն.
ուստի ամէն բանէ առաջ ամուսինի մը
պէտքը:

Երկուստեայ մը ինչ կը փնտռէ աղ-
ջկան մը հետ ամուսնանալու ատեն. ա-
նոր ընտանեկան տաղանդներունը, ընկերա-
կան յատկութիւնները, ամենեւին. միայն
եւ միայն դրամով, քիչ մը ֆիզիկա-
կան գեղեցիկութեան հետ. եւ այս պատ-
ճառաւ անոնք որ զուրկ են այս առաւե-
լութեանց մասնաւոր առաջինն, որքան

ալ լաւ դատարարական ըլլան, շատ
հաջողակալու է որ կարենան կարեւոր
տեղ մը գրաւել մեր ընկերութեան մէջ:
Գանի քանի անգամներ լսած եմ դա-
դացած աղջիկներու բերնէն թէ իրենց
լրջութիւնը շատ սուղի նստած է իրենց:
Որքան մայրեր որ կը գանգատին թէ
իրենց աղջկան ուսման եւ կրթութեան
համար տարուած ինամբը չէ դնանա-
ուած, եւ թէ անոնց աւանդուած բա-
րոյականի դասերը պատճառ եղած են ի-
րենց զգացողութեան:

Եւ կարծեմ այդ դասն փորձառու-
թիւնը ունեցող օրիորդներ երբ օր մը
ամուսնանան, շատ անիրաւ չպիտի նը-
կատուին, եթէ իրենց աղջիկներուն դաս-
տարակութեան համար վստահելիք դրամ-
ներն առնեն զինն անոնց դրամով մը
պատրաստելու համար:

Ո՛րու վրայ պիտի ծանրանայ յանցան-
քը այն ատեն, ո՛չ ապաքէն այրերուն,
որոնց յօժարութիւնները միայն պատրաս-
տած պիտի ըլլան կնոջ անկումը:

Գիտեմ, պիտի պատասխանեն ինծի
թէ աղջիկները անպիտան են, ծակաշէն
կնիքներ ունայնամիտ են, շալլ են, եւ
ճիշդ գանձը գոհացնելու համար է որ ի-
րենք հետամուտ են անոնց դրամին: Սա
ալ կ'ըսեմ. թո՛ղ պահանջեն իրենք որ
կնիքներ պարզ, ընտանեկան, մեծ որտի
եւ բարձր մազի տէր ըլլան, եւ անոնք
այնպէս պիտի ըլլան:

Աղջկանց դարձողները իրենց ձեռքին
մէջ են բարեբաղդաբար. թո՛ղ այնպէս
կարգադրեն զանոնք ինչպէս կ'ուզեն,
ինչպէս կը գնահատեն, եւ կանանց չը
պակսի վրեժն առաքելութեանց զգացու-
մը, ո՛չ ալ մեծ գործերու փառաբերու-
թիւնը:

Ու թո՛ղ չը գանգատին, կ'աղաչեմ,
վասն զի կանայք թուղթ կը խաղան,
քանի որ իրենց եղբայրներուն, ամուս-
նիկներուն ու զաւակներուն հետ միեւե-
նոյն սեղանին վրայ կը խաղան, եւ եթէ
ասոնք ուզեն, կրնան տակաւ առաջնոր-
դել կնիքներ գոհէ այն գեղեցիկ գործերուն,
որոնք բարի կամեցողութեանց դատ մեծ
կարեւորութիւններ չեն պահանջեր:

ՍԻՊԻԼ

ՕՐՈՒՄԱՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԲԵՐՈՒ, 17 ապրիլ

Հեննէրի պատկեր մը. Էպրու հանրի նկա-
րաբերը. Նոր կնիքը. Հայու հնազանդ
թեան ծնունդը:

Պատեհութիւն չեմ ունեցած տեսնելու
Տիկին Էպրու Բարաքահեան, որուն մօտը
իմացուց Բարիդէն հեռագիր մը. այլ իր
տեսնակարը, զոր մօտս ունիմ հիմա,
տուր, աղբական տպագրութիւն մը կը
թողու վրաս: Ու այդ ազաւոր զմբը
մտքիս մէջ կ'արթննէ յիշատակներն այն
տո՛ւմային ու գեղարուեստական խանդին
զոր զգացի տանընթեք տարի առաջ,
երկուստեայ թեան օրիւրու մէջ, երբ
1876 ի Բարիդէն նկարահանող քննա-
դատութիւնը ընող հատոր մը կը կարդայի:
Հեղինակն էր Ժիւլ Բլաթի, եւ սքան-
չացուով կը խօսէր կնոջ մը պատկերին
վրայ, զոր կը հռչակէր «un pur chef-
d'oeuvre».— Կատարեալ գլուխ գործոց մը:

Տիկին Էպրու Բարաքահեանի պատկերն
էր այդ օրուն համար կը զրէր Բլաթի.
«Physionomie pensive, attristée, les
yeux remplis d'infini, et dont M. Menner
a fait un morceau de peinture tout à fait
supérieur».— այսինքն «ղէմը խոհուն»,
տխրամած, աչքն անհունութեամբ լեց-
ուած, եւ որով Պ. Հեննէր չինած է յոյժ
գերազանց պատկեր մը:

Ու հաւանօրէն շատերը չեն գիտեր թէ
Հեննէր այն նկարին է որուն համար ը-
սած են, եւ շատ ճշմարտօրէն, թէ «ընթ-
կը տեսնէ մարդերն ու իրերը իրենց ի-
«բականութեան մէջ, եւ վրձինը կը փո-
«խաղը գանձը կտաւին վրայ, այնպէս
«ինչպէս որ են»:
